

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ՄՇԱԿՈՒԱԾ ԽԻՂՃԸ

(ԵՏՏՈՂԵԱՆ ՊԱՆՈՍ ԿԻՐԱԿԻ)

(ԵՐԲ. ԺԳ. 18-25)

Իր մտառարկայուն նուիրուած գործիչը որչափ աւելի խորապէս վստահ ըլլայ թէ իր պաշտօնի կիրարկումին միջոցին բարեւ խիղճ ընթացքի մը հետեւած է միշտ, նոյնքան աւելի անկեղծօրէն պէտքը կը զգայ դարձեալ ուրիշներուն և իրեններուն մասնաւոր ազօթքին օժանդակութեանը՝ կապաւորեալով համար յարատեւ միանոյն ուղղութեան մէջ։ Որովհետեւ, ի փորձոյ նոյն իսկ զիտակ, ներքնապէս համոզուած է թէ անկարելի է որ մարդս, ինք մէն միայնակ, առանց վերին եւ գերագոյն օժանդակութեան մը լոյսին, պայծառատես եւ արդարամիտ իմաստութեամբ յոռաջ վարէ իր քայլերը ներքին բերումներու և արտաքին մղումներու մարտէն ու պղտոր խայծերու և զկծեցնող խայթերու ընդհարումներէն զոյացած այն խաւարին մէջ, որ աշխարհի կեանքն է ինքնին։

Խիղճը... ամէնէն մաքուր և անշէջ գործութիւնն է ան, Աստուծոյ ներկայութիւնը նոյն իսկ — ինչպէս պիտի ըսէր Հիւկոյ — որ կայ մարդուն հոգեկան էութեան մէջ, և որ միայն կրնայ ամէնէն աւելի ճիշդ ուղղութեան մը ենթարկել մարդկային բարոյականը։ Գազանը իր որսը պատահելէն ետքը կրնայ անխիղիւ քնանալ անոր ճապարհիքին մէջ։ Մինչ մարդը, այդ անունը արժանապէս կրող մարդը սակայն, անհնար է որ չզգայ անիրաւ արարքի մը գիտակցութենէն իսկոյն իր մէջ ծնած ներքին լիկումի մը վիճակը։

Խիղճ... բանականութեան ցոլքն է ան սիրտի հայելիին վրայ, երբ հոգին ինքզինքը ուզէ զիտել հոն. միտքին զարկեալով, որ իր մէն մի տրոփումին մէջ պատգամի մը ազդարարութիւնը ունի։ Աստուածային բնազդ, անմահ եւ երկնային ձայն մըն է ան, ինչպէս կ'ըսէ Ռուսոյ, ամէնէն ապահով առաջնորդը անգէտ և անփորձ բայց իմացական և ազատ էակին. բարիքի և չարիքի անսխալ դատաւոր՝ որ

մարդը նման կ'ընէ Աստուծոյ, որ մեր բնութեան գերազանցութիւնը և մեր գործերուն բարոյականութիւնը կը չինէ, և առանց որուն պիտի չկարենայինք իմանալ թէ ինչն է այն որ զմեզ վեր կը բարձրացնէ անասուններէն։

Բայց ինչպէս ամէն գործութիւն, որ գործարանաւորուած կամ գիտակից կեանքէ մը կը բխի, զարգանալու կամ կատարելագործուելու համար պէտք ունի մշակութեւ, նոյնպէս խիղճն ալ, բարոյական գործութիւններուն մեծագոյնը և նոյն տունն ամէնէն ազնուականը, մարդուն մէջ, մտքի կարողութիւններուն նման՝ պէտք ունի դաստիարակութեւ։ Մարդու լիակ է որ հետզհետէ ընդունակ կ'ըլլայ անիկա միշտ աւելի քաղցր, աւելի յստակատես, աւելի լայնախոհ և աւելի խաղաղ լինելու։ Ինչ անմշակ մնալով՝ կրնայ դառնալ հետզհետէ աւելի դաժան, կոյր, անձկամիտ և խռով։

Խիղճը, իր խորքին մէջ, բարիքի ըզգացումն է. մինչ բոնը անոր խորհուրդը, մտածումն իսկ է։ Արդ, ինչպէս ամէն ըզգացական վիճակ կրնայ վրիպիլ՝ եթէ իմացական ազդեցութենէ մը չուղղուի, նոյնպէս խիղճը, որպէսզի չկարկամի եւ չմթաղնի, պէտք ունի բանականութեան լոյսին։ Այս է պատճառը որ մարդ էակին մէջ խիղճը էտպէս հոգեբանական վիճակ (= գիտակցութիւն, խղճմտանք) կ'ըլլայ՝ մտաւորական կարողութեանց զարթումէն վերջ միայն։

Միտքն է խիղճը ներուժող ազդակներուն ամէնէն ընտիրը։ Մաքուր սիրտի տէր մարդը, երբ կ'ունենայ նաեւ արթուն միտք, կրնայ լինիլ իրօք և ճշմարտապէս խղճամիտ. այսինքն կարող կ'ըլլայ իր ըզգացումներուն թափը սանձահարել և ուղղել զէպի բարի և պարկեշտ նպատակի մը արդիւնագործումը։ Լաւագոյն միջոցը, որով հնար կ'ըլլայ դաստիարակել կամ մշակել խիղճը, զայն մտքին հետ յարաբերութեան մէջ պահելու կերպն է։ Առողջ խիղճը՝ միտքով լուսաւորուած սիրտին և սիրտով կենդանացած միտքին դաշն համագործութիւնն է, որ խաղաղ, պայծառ և անդանդազ գործունէութեան մը կը լծէ հոգին, բարութեան անաչառ, զուարթ և կորովի ներշնչումներով զօրացնելով զայն։

Իր կոչումին սրբութեան զգացումն ունեցող գործիչը անհրաժեշտ է որ համագումար մը պայծառութեամբն զգայ իր խիղճին այդ վիճակը. վասնզի անկէջ՝ այդ ըզզացումն է որ պիտի ծնի իր մէջ աղբիւրը անմեղ ինքնավստահութեան և կամքի՝ ամէն բանի մէջ բարի վարմունքը (= բարւոք գնացք) ունենալու, իր պարտականութիւնները պարկեշտութեամբ կատարելու և իր հոգեոյն այդ ներքին և կրաւորական վիճակը բովանդակապէս փոխարկելու համար արտաքին և ներգործական կեանքի մը բարիքներուն, յոգևտ ամէն անոնց՝ որոնց հետ տեական հաղորդակցութեան մը մէջ կը գնեն զինքը՝ զիտակցութիւնը իր պաշտօնին և հայեցողութիւնը իր մտադրութիւնը:

Խիղճը կատարելագործելու կամ դատարարակալու երկրորդ և անհրաժեշտագոյն միւս միջոցն է միտքին ընտելութիւնը Աստուծոյ խոկումովը անանելու և անկէ ընդունելու իր բարոյական և կրօնական ըզզացման և յառաջդիմութեան լրումը: Վասնզի բուն քրիստոնէական տեսութեամբ, զոր Առաքեալը կը պարզէ այլուր (Փիլիպ. Բ. 13), Աստուծոյ զազափարն է որ մարդուն հոգեոյն մէջ նախ կը շինէ կամենալու և կարենալու միտումները, իր հաճութեան համեմատ իրագործելու համար ինչ որ բարի և փրկարար է մեր ճակատագրին համար, և յետոյ, իբրեւ ըսկիզբ յաւիտենական խաղաղութեան, որուն լիակատար և պատարուն արտայայտութիւնն է տիեզերական մեծ ներդաշնակութիւնը, հոգիին կուտայ ճշմարիտ անդորրը, մաքրելով և սրբելով խիղճը մեռելութիւնը հետքերէն և հետեանքներէն, այսինքն սրբագործելով զայն մեղքի ազակեանիչ խոթորումներէն և նորոգելով աստուածային սիրոյ ներշնչութեամբ:

Առանց Աստուծոյ զազափարին, պարտականութիւնը կը կորսնցնէ իր օրինական հաստատումին (sanction) հիմը, որ է ըսել թէ Աստուած է բարոյականութեան խորիսին ու զօրութիւնը: Անոր խորհուրդը, և այդ խորհուրդով կենագործուած սկզբունքներուն հայեցողութիւնն է որ պիտի մաքրէ և մարդէ, դատարարակէ և զօրացնէ խիղճը, հոգիին աչքը, որ միայն կրնայ տեսնել և ճանչնալ ճշմարտութիւնը և ար-

դարութիւնը, և անթարթ պնդումով յառիւ բարիին, իբրեւ յաւերժական անբժու թիւններուն մէջէն նշուող սեւեռակէտի մը:

Իսկ այդ հայեցողութիւնը կը լինի այնքան աւելի բարձրորէն հզօր և կենդանի, որքան աւելի տողորուած ըլլայ ան Յիսուսի մարդկութեան զգացումովը, անոր կեանքին խելամառութեամբը, անոր մահուան մտածումովը, և այն համոզումով մանաւանդ թէ անոր Յարութիւնը, որ պըսակն է իր փրկագործական պաշտօնին, փառաւորումն է պարզապէս իր հովուական մեծ դերին, ի վարձ իր սիրելի հօտը ազատելու և վերագնելու համար իր կատարած արեամբ զոհարելութեան, որով կնքուած է Աստուծոյ և մարդկութեան միջև կատարուած յաւիտենական դաշինքը:

Քրիստոսով՝ Աստուծոյ մեր մէջ ներկայութեան, և Քրիստոսով դարձեալ, մարդուն առ Աստուած ձկտումին զիտակցութեամբը լուսաւորուած միտքն է որ իր հակակշիռին ենթարկելով խիղճը, պիտի ուղղէ զայն դէպի ճշմարիտը և բարին: Ուշիմ և երկիւղած մարդն է որ իրապէս կրնա ըսալ խղճամիտ:

31 Մարտ 1931

Թ. Ե. Կ.

Գանիրե

ԽՈՐՀԱՆՈՒՄԻ ԵՒ ԽՈՍԻՔ

Ամենեկն երջանիկ մարդը ան է, որ ամենեկն նուազ կը ցանկայ ուրիշին ունեցածին:

*

Այն որ կ'ուզի իր առաքինութիւնը հրապարակել, ո'չ քի առաքինութեան այլ փառքի համար կ'աշխատի:

*

Դժբախտութիւնը բարեկամին առիթ մըն է առաքինութեան զարգացման համար:

*

Աղքատութեան շատ քան կը պակսի, իսկ ազանութեան՝ ամեն քան:

*

Բերկրութիւնը ֆիլանգաւ կ'ուղեւորի քաշիկն հետ, քայց հետեւող է առաքինութեան միջոցն իսկ դժբախտութեան մէջ: